

Frø-bladet

Lagsorgan – nr. 1 – 2011 årgang 10

Å huske:

* Årsmøtet onsdag 16. februar klokken 19.00 på Karmlund mølle. Tilkomst fra nord på gamle riksveien.

* Plan for møter og åpent kontor
* Turdato

I ein lund på Karm, mølla på Fiskå

Korfor heiter ho ikkje *Fiskå mølle*? – Ved eigarskiftet i 1934 blei ho heitande Karmlund mølle fordi det fanst Fiskå fleire plasser i landet. Men det som sjenerte oss mest var at det var ei mølle innpå Strand i Ryfylke. Den hette Fiskå, og poståpneriet heitte også Fiskå. Brevva gjekk om einannan.

Dette var det Jakob Blikra som sa i eit intervju sendt i *Radio 102* i 1985, nedskrive i vår [artikkel 90_6_401](#)

Møllebygningen frå 1912 er også eit [geocaching](#)-mål

Karmlund omfatta det som då var viktige saker i denne *lund* på Karmøy: mølla, brevhuset, dampskips-anløp med rutebåtar til mølla sin kai og busstoppestad.

Opp mot moderne tid var det årlege mottaket av korn, frå 1950 og utover til 1965, mellom 7-800 til 900 tonn, etter som åra var. Då krigen var slutt, så sa me at ein ting var i all fall sikkert, det var at bygde-mølleindustrien

kom til å bli vedvarande. Så feil kunne ein ta om fram-tida. For kven kunne tenkja seg at matstell og arbeidsliv skulle endra seg slik det faktisk gjorde?

Ein episode frå krigen i samband med ulovleg maling av korn til andre enn tyskarane og deira ordrar, vil me trekka fram frå [artikkel 90_7_401](#). Kontrolløren kom frå Skudenes, og måtte ikkje få nytta tida si til det han kom for, fortel Blikra.

–Med det same han kom klokka halv to, så gjekk me him til oss for å få oss middag. Før han kom, hadde me fått stua om desse sekkene og fått det til som me hadde tenkt. Mi oppgava då, var å hefte han av så lenge me kunne, for han kunne ikkje reisa him før bussen gjekk klokka halv sju.

Blikra fortel også at på grunn av mølla sin sentrale be-liggenhet så hadde dei eit veldig stort distrikt, frå Fram-fjord i Sogn i nord og til Helleland stasjon på Sørlands-banen i sør. Dei fekk særleg dei sortene som dei andre møllene ikkje kunne mala. Det var kveite til kveitemjøl og havre til havregryn.

Kornet hadde fin kvalitet

–Ein kunne ikkje bruka alt kornet til matmjøl. Men det var mykje fint korn i den tida, fordi det ikkje var skur-tresking. Det var skjæring med sigd og likeins med slå-maskin, for dei som hadde litt meir greia på det. Dette blei så oppsett i skru (fleire kornband blei sett opp mot kvarandre). Somt blei heskja og sett på staur. Det blei aldri tatt inn før kornet var "kornturt", som dei sa. Og så blei det nedlagt i stakk eller inne i lœa. Og der låg det då til det blei modent – ettermodning i halmen.

Det kornet som då kom fram var ganske fint korn. Vatnprosenten låg på 18-20%, og det er fint på desse kanter. Når me så fekk kornet, bedømde me det, og det som ikkje var brukande til folkamat, det gjekk då over til fôr, fortalde 81 år gamle Jakob Blikra.

Intervjuet har Historielaget kopi av bl. a. som mp3-fil.

Etterlysning – [KIM & KOR](#) 1–11

Nå spørres det etter bilder fra krigen. Aadne Utvik jobber med en rekke artikler fra krigstida på Nord-Karmøy. Han synes det er vanskelig å finne bilder om emner som disse:

- Aprildagene 1940
- Milorg
- Hjemmestyrkene
- Maidagene 1945
- Sivil motstand
- Farefull hverdag
- De som var med i "Himafrenten"
- "Krigens omkostninger"

Ta kontakt om fotografier eller andre interessante illustrasjoner.

Ørken Sur

1920- og 1930-tallet var harde år for hyreløse sjømenn som ofte ble sittende fast og led nød i Brooklyn i New York. Allerede fra ca 1920 tok sjømenn til å bosette seg på en søppelfylling i området Red Hook. Etter hvert søkte flere hundre mennesker ly der. De første bodde i jordhuler og under blikkplater mellom søppelet, men etter hvert bygde de seg mindre skur. Både «bomser» og uheldige arbeidsledige havnet på denne søppelfyllingen som fikk navnet Ørkenen Sur. Der endte mange norske sjømenn sine dager. Historien om [Ørkenen Sur](#) er nå kommet frem i lyset i boken *Ørkenen Sur - Den norske uteliggerkolonien i Brooklyn*. Boken er skrevet av Thor Gotaas og Roger Kvarsvik.

Hans Nettet fra Avaldsnes er omtalt i boken. Han ble hyreløs og arbeidsledig i New York i 1932. Han bodde i Ørkenen Sur med en 69-åring fra Torvastad som nabo. En annen som er nevnt i boken er Lars Hausken fra Haugesund. Han døde i Ørkenen Sur rundt nyttår 1932, 47 år gammel.

Hvem var Lars Hausken?

I desember 2010 tok Roger Kvarsvik kontakt med Nord-Karmøy Historielag. Han ønsket å finne ut mer om Lars Hausken, om han var fra Torvastad eller Haugesund, og om han har slektninger på Torvastad eller i

Haugesund i dag. I 1900-folketellingen for Haugesund finner vi to med navn Lars Hausken. Dette er Lars Johan B. (Bentsen) Hausken f. 1855 i Torvastad, og sønnen Lars Johan Hausken f. 1886 i Haugesund. Lars Johan Hausken jr. ser ut til å være han som døde i Ørkenen Sur i 1932/1933.

Etter hva vi har funnet ut, er det mange som er i slekt med Lars jr. på Torvastad, også medlemmer av historielaget. Lars Johan Bentsen Hausken var sønn av Bent Jakobsen fra Hauske. Bent flyttet til Rabben på Osnes i 1864, og mange av hans etterkommere tok etternavnet Bentsen. Lars Johan Bentsen Hausken sine etterkommere brukte etternavnet Hausken. Om det fortsatt er etterkommere av Lars Johan Bentsen Hausken i Haugesund har vi ikke fått avklart, men det antas at han har det. Dersom noen har opplysninger om etterkommere, ta gjerne kontakt på e-post jkv@haugnett.no, så kan dette formidles videre til Kvarsvik.

Lars jr. og hans brødre var alle sjømenn som sin far. En av brødrene var i New York da Lars døde, men det er uklart hvem det var. Broren Jacob Hausken (1896–1934) slo seg ned i Nord-Dakota og giftet seg der i 1921.

Det ser ut til at han fikk to sønner, Norman og Floyd. Hans etterkommere bruker fortsatt etternavnet Hausken, og for de som er interessert, så er noen av dem å finne på facebook.

JKV

Bruk etterlysningsspalten KIM & KOR, som står til din disposisjon!

Skråblikk

- Når noe i dag skal igangsettes eller oppføres, må en omfattende søknad bli en plan som skal ut på høring, gjennomarbeides og godkjennes. I vårt nærmiljø vil vi jo drive aktivt for egen livberging, ha det trygt og romslig i møte med framtiden, uten å stikke kjepper i hjulene for andre.
- En ny skole skal erstatte en gammel, integreres med et eksisterende og ekspanderende idrettsanlegg, samt være/bli et kommunikasjonsmessig knutepunkt i sitt miljø.
- Historielaget har fått i hende to reguleringsplaner de siste ukene, den nye

torvastadskolen og en etablert kystfiskers ny-anlegg.

• Siden vi for lenge siden meldte oss som høringsinstans, har vi likevel ikke mottatt andre planer. Det har tatt sin tid å komme på den postlista. Vi må sjekke ut at vårt interesseområdet er blitt oppfattet riktig, nemlig hele fastlandssiden og landskapet fra Bygnes og nordover på øya.

• Det norske demokratiet arbeider lenge i kontorer og korridorer. Plutselig kan saker og ting være vedtatt, irreversibelt. Er man våkent opptatt og jevnlig sjekker planleggerens sakslister, vil folks meninger forme framtiden.

RO

Lokalhistorie leses også i reguleringsplaner

Der fotografen står, foreslås satt opp et kombinert bygg med bolig/forretning/kontor, samt industri på kaiplan. Dette er på Torvastad, nordvest på Dale, i Skjelljåvik. Hensikten med reguleringsplanen er å tilrettelegge for en boligenhet og eventuelt kontor på toppen av eksisterende fiskeforedlingsanlegg. 8 meter i fra ligger et eksempel på hvordan en storfamilie i sin tid har bodd, trangt, helt nedi strandsteinene! Ett hensyn som planen krever, er å plassere nyanlegget høyere enn historisk stormflonivå tilsier. Framtidens nivå kjenner ingen. *Klikk i bildet og les planen, gnr. 137/23 – plan 4027*

Årsmelding 2010

Styrets sammensetning:

Leder Roald Østensjø, kasserer Erling Vikshåland, sekretær Inger M. Einarsen, styremedlemmer John Karsten Vedø, Lillian de Rezende, Einar Blikra. Varamedlemmer Rolf-Arne Osnes, Jakob Ringen.

Det er holdt 8 styremøter.

Representasjon

I forbindelse med Nordvegen historiesenters 5-årsjubileum 10–12. september hadde vi egen stand på senteret.

Søndag den 12. falt sammen med Kulturminnedagen. Det var ”åpent hus” på Karmlund Mølle, der bl.a. Einar demonstrerte maskineriet i toppetasjen på mølla.

Medlemsmøter/turer

- Årsmøtet den 17. februar var på Mykje skole. I tillegg til vanlige årsmøtesaker, orienterte Nils Olav Østrem om bind 4 av Karmøys historie, som handler om

Karmøy på 1800-tallet.

- Den 2. juni arrangerte laget tur til et restaurert sjøhus på Tornes, som ligger ved Osneshavn på Torvastad.

- Den 6. september var det tur til Høyevarde tollhus og fyrbygning samt Ringen-røysa. Dette var for medlemmer.

- Julemøte den 1. desember var på Sanitetshuset på Avaldsnes. Inger orienterte om NKS (Norske Kvinners Sanitetsforening) og Avaldsnes Sanitetsforening, som i år er 90 år.

Komitearbeid

GiAT (Gardshistorie i Avaldsnes og Torvastad) og BLH (BygdeLagsHistorie) ligger med snart 450 artikler på nettet: www.n-kh.no. Antallet øker stadig.

FrØ-bladet

Tre nummer utgitt. I tillegg til forskjellige artikler, gir bladet god informasjon om lagets gjøremål, turer etc.

Ved utgangen av 2010 hadde laget **64 betalende medlemmer**.

RHÆ, rådsmøter referert

Hvordan gjøre historielagsarbeidet kjent gjennom ulike massemedier.

•Lokalaviser, generelt lett å få inn stoff, spesielt hvis laget selv skriver og sender med bilder.

•Markeder og messer, nesten alle lagene deltar på åpne arrangementer og føler at dette er en god og enkel måte å markedsføre seg på. RHÆ deltar gjerne sammen med det lokale historielaget. (*jfr. våre nye tanker om fane/banner*)

•Medlemsaktiviteter, spesielt aktiviteter som er lett tilgjengelige for potensielle medlemmer, kan fungere godt i en verve-sammenheng. Haugesund Historielag har god erfaring med verving av nye medlemmer gjennom byvandring.

•Utstillinger er også egnet.

•Ha brosjyrer og visittkort tilgjengelig til utdeling ved alle anledninger hvor historielaget er invitert eller viser seg fram.

•Annonser med tillegget ”ta gjerne med venner”. En god måte å verve medlemmer på er gjennom dem som allerede er medlemmer.

•Forslag til jubileumsfeiring i 2012, RHÆ 100 år

Lagene bør få bestille den foreslåtte vandrestillingen til den perioden som passer best for dem. Noen lag trenger den bare en helg eller en uke, andre vil kanskje ha den lenger.

•Seminar om digitalisering av stedsnavn

Våren 2010 arrangerte RHÆ et seminar om digitaliseringen av den stedsnavnsamlingen som befinner seg på Universitetet i Stavanger. Seminaret hadde bare deltakelse fra lag i sørfylket. RHÆ setter gjerne opp et seminar i nordfylket hvis det er interesse for det. Inge Særheim og Vidar Haslum ved UiS vil lede seminaret. Lag som ønsker avfotografering av ”sine”

navn, kan kontakte Birger Lindanger for våren 2011. Arbeidet kan gjøres ved bruk av Kulturnettet. Med fylkeskommunal og kommunal støtte?

•Lokalhistoriewiki, Kulturnettet og Digitalt Fortalt er tre forskjellige digitale formidlingsfora:

•Kulturnettet benyttes først og fremst til databaser. Det er derfor den er velegnet til for eksempel stedsnavn på digitale kart. Det er også sterke begrensninger på hvem som har tilgang til å legge inn stoff på siden (enkeltansatte i fylkeskommunene). Men i kulturkalenderen på Kulturnettet kan alle legge inn møter selv. Og hvis en har lenker en mener bør knyttes opp til denne siden, så kan de legges ut.

•Digitalt Fortalt er personlige fortellinger som alle kan legge inn selv med brukernavn og passord. Disse fortellingene kan ikke endres av andre.

•Lokalhistoriewiki har en typisk leksikal form, i motsetning til Digitalt Fortalt. Her kan andre endre eller komme med tilleggsopplysninger i de artiklene som allerede er skrevet. Erfaringen med Wikipedia, den lesten som Lokalhistoriewiki er bygget over, er at redigeringsmulighetene svært sjeldent blir misbrukt.

Lagene i nordfylket får et tilbud på nyåret om kursing i *Lokalhistoriewiki*.

•**Produksjonen av lokalhistoriske skrifter.** Økende nettbruk «ingen effekt før kanskje om 20-30 år». Tilgangen på stoff trenger heller ikke bli dårligere, tvert i mot. Ved å bruke nettet, kan en finne tips til interessant stoff som bør inn i årshæfter- og bøker.

Tur & Møte:

Onsdag er den vanlige tur- og møtedag

Onsdagsplan for våren 2011:

16. feb.: Årsmøte, Karmlund mølle, kl 19.00 Nestorene forteller, drøs og ordet fritt. Omvisning, servering. Vi innleder med årsmøtesakene.

Styremøter; åpent kontor-vaktliste; turer

23.02. Åpent lagskontor.

Ansv. John Karsten.

Styremøte kl. 1930. Konstituering.

09.03. Åpent lagskontor.

Ansv. Inger og Lillian.

16.03. Styremøte kl. 1900.

30.03. Åpent lagskontor.

Ansv. Roald.

06.04. Styremøte kl. 1900.

13.04. Åpent lagskontor.

Ansv. Rolf-Arne.

11.05. Styremøte kl. 1900.

og onsd. 08.06. TUR

Følg med på nettsiden vår under

Agenda og Tur og møte. Eller på [facebook](#)

FrØ er signaturen til [lokalhistoriker](#) Fridtjof Øvrebø, 1871–1927.

♣ Frøspire

Navneplate over falne sjømenn v/ Torvastad kirke. Vi ser at ting begynner å skje. De rette instanser er i gang, og en maidag kanskje til neste år, blir forhåpentligvis navnene trukket fram i lyset.

DITT OFFER GAV OSS FRIDOM!

i [BLH Torvastad](#) - (Referanse: 920_7_401)

Etterlysningsspalten '[KIM & KOR](#)' står til din disposisjon

N-KH-kontingenten er kr 160,-

betales innen årsmøtet 16. februar

Da er du også [RHÆ](#)-medlem og får 4 # av Sydvesten

Tilvekst til vårt bibliotek:

- Lokalhistorisk magasin 04/2010
- Heimen 04/2010
- Sydvesten 04/2010
- *Ætt og heim* (lokalhist. ordbok for Rogaland) 2010
- Alf Saltveit: *Våre kulturminne* 4 bind
- Per Hernæs: *Karmøys historie 1, fra istid til 1050*
- Knut Grove: *Alnor kjemiske fagforening 25 år*, 1992
- Hydro, Karmøy fabrikker 1963–1988, *Av egen kraft*, 1989
- Arnfrid Opedal: *Kongemakt og kongerike*, 2010
- Kristen Lindø: *Soga fortel*, 1942

Vi anskaffer oss *Haugalendingen* – Årbok for Haugalandmuseene, samt nye bind av Karmøys historie. Alt lånes ut.

Norsk Kulturarv: Aksjon rydd et kulturminne i 2011

For å finne aktuelle "bortgjemte" kulturminner, kan vi hente inspirasjon i ovennevnte bok *Kongemakt og kongerike*.

Fra regnskapet 2010:

Inntektene: kr 10 215,-
Utgiftene: kr 7 795,27
Overskudd: kr 2 419,73

Vi ser av tallene at lagets økonomi er godt på plussiden. Dermed er vi klare for å investere i materiell og utstyr som gjør oss synlige *i gater og strede*, i møte med folk.

I banken på sparekonto og foreningskonto har vi: kr 34 265,07 og kr 3 220,76
Sum kr 37 485,83

Herværende utgave

av FrØ-bladet er informasjon til medlemmer og andre om blant annet organisasjonsarbeid lokalt og sentralt. Og vi presenterer et lite utdrag fra artikkelbasen Giat & BLH, om Karmlund mølle, lokalet for årsmøtet i 2011. *Bøker har fått sin spalteplass.* Bilder/illustrasjoner fra krigen etterlyses. *Vårens program er klart.* Årsmelding og regnskap. *Privat og kommunalt planarbeid påpekes.*

www.rogaland-historie.no Tove Solli, organisasjonssekretær i Rogaland Historie- og Ættesogelag, fortsetter kontingentinnkrevingen for oss. Hun kontaktes på: histori@online.no – 51 89 56 36 Åpningstider kontor: Juni–august; man.–fre. 9–15 September–mai; onsdag 11–19, ellers 9–15

KONTINGENTEN for 2011 til konto 3290 52 44581

